

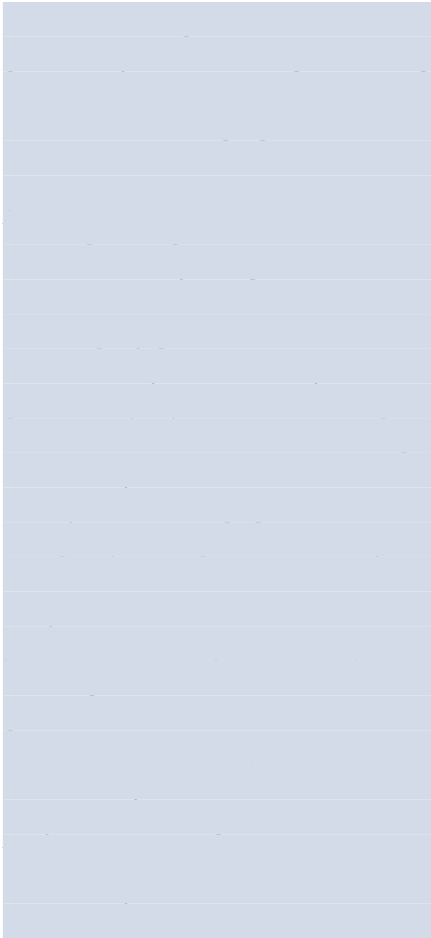

M ADELEINE DELBR EL, MYSTICA VAN DE STRAAT

Deel 3: Missionarissen zonder boot

In het Nederlandse taalgebied is Madeleine Delbr el nog altijd (te) weinig bekend. Haar vrij korte leven (1904-1964) was nochtans een aangrijpende getuigenis van radicaal evangelisch engagement. Ze had ook het literaire talent om haar geloof pakkend te verwoorden. En ze deed dat met veel humor en zin voor relativering. In de jaren '50 speelde ze, samen met onder meer Jacques Loew, dominicaan en dokwerker in Marseille, een belangrijke rol in de beweging van de priester-arbeiders. In de confrontatie met het 'goddeloze' communisme dat toen in opmars was, toonde zij hoe je ten volle christen kan zijn in een atheïstische omgeving.

WAT VOORAFGAAT: DEEL 2

FAMILIEDRAMA

Intussen heeft zich een familiedrama afgespeeld dat nog jaren op Madeleine zal wegen. In 1933, bij de start van *La Charité* in Ivry, was al

duidelijk dat de scheiding van haar ouders onvermijdelijk was. De blinde en zieke Jules Delbr el begon zich vreemd te gedragen. Hij voelde zich miskend en had kennism gemaakt met een zekere Bernadette die hem naar eigen zeggen w el begreep. In 1936 is de scheiding een feit. Madeleines moeder Lucile Junier e betreft een appartementje in Parijs. Vader Delbr el gaat samenwonen met Bernadette in Mussidan, schuin tegenover het ouderlijke huis van de Junier es. Heel het stadje spreekt er schande over. Bovendien verspreidt Jules Delbr el een pamflet waarin hij zijn vrouw, abbé Lorenzo en nog andere personen uit de omgeving van Madeleine zwartmaakt. Madeleine, die zelf buiten schot blijft, zal de tekst altijd in haar missaal – zij noemt het haar *herbarium* – bewaren.

De situatie weegt zwaar en leidt tot een morele crisis bij Madeleine. Met haar geïnterneerde overgrootvader in gedachten en nu de confrontatie met een vader die tilt slaat, vraagt ze zich af of er ook bij haar niet mentaal iets mis is. Er lopen zoveel gekken rond die denken een missie te hebben. Zou dat voor haar, met haar ongewone aanpak in Ivry, ook het geval kunnen zijn? Er is abbé Lorenzo nodig om haar gerust te stellen.

Een en ander belet Madeleine niet Bernadette te gaan verzorgen als die ernstig ziek wordt. En als ze korte tijd later overlijdt, zal Madeleine haar vader enkele kilometer verder in Le Chaupre installeren en ervoor zorgen dat er in de persoon van  va Loncan permanente hulp voor hem is. Ze zal ook regelmatig met de trein vanuit Parijs naar Le Chaupre afzakken om haar vader te bezoeken. Al weten we uit haar correspondentie dat het telkens een opgave was. Een van haar metgezellen heeft opgetekend dat ze eens, een uur na haar vertrek, terug voor de deur stond en toegaf dat ze het die dag niet kon opbrengen.

HET WORDT OORLOG

Op 23 augustus 1939 tekent Duitsland een niet-aanvalspact met Rusland en een week later, op 1 september, wordt Polen bezet. Dat blijft niet zonder gevolgen voor Ivry. De communisten zijn plots onbetrouwbaar geworden. Begin oktober worden burgemeester Georges Marrane en zijn medestanders uit het gemeentebestuur gebannen en vervangen door een speciale delegatie. Het personeel blijft wel op post. Verschillende medewerkers worden opgeëist om de evacuatie van de bevolking van Ivry voor te bereiden.

Er wordt namelijk gevreesd voor een bombardement op Parijs. De parochiale geestelijkheid stelt zich terughoudend op, maar Madeleine is formeel: we moeten meewerken. Ze is enkele weken eerder, toen nog door burgemeester Marrane, aangesteld als verantwoordelijke voor de sociale dienst van Ivry. Ze leidt mee de operaties om de verschillende diensten van de stad en mensen uit de wijken van Ivry via het station van Austerlitz naar veiliger oorden te brengen. Waarmee ze haar reputatie van dochter van een stationschef alle eer aan doet.

Als in mei 1940 het Franse leger door de Duitsers wordt overrompeld, is de chaos niet te overzien. Nu zijn het de treinen die Parijs binnenkomen die alle aandacht opeisen. Vluchtelingen uit het noorden en het oosten zijn wanhopig op zoek naar een veilig onderkomen in scholen, kazernes of andere publieke gebouwen. Madeleine en haar gemeenschap in de *rue Raspail* zijn dag en nacht in de weer om met de karige beschikbare middelen de hoogste noden het hoofd te bieden. *Moed hebben we bijna niet meer, schrijft ze over deze periode, we hebben er in een uur evenveel nodig als voorheen in een gans jaar. (...) De helft van onze groep houdt*

zich nog bezig met de vriendschap in de wijk, de andere helft neemt in een gemeentelijke context de taken van het thuisfront mee op.

GROEIENDE SOCIALE VERANTWOORDELIJKHEID

Het armoedenetwerk van *La Charité* breidt zich uit. Er komen nu families bij waarvan de man werd gevangengenomen of geëxecuteerd. En er zijn mensen die moeten onderduiken. Madeleine neemt geregeld zelf risico's om hen na het ingaan van de avondklok naar veiliger oorden te brengen. Wellicht mede daardoor zal zij na de oorlog de medaille van de Weerstand aangeboden krijgen. Ze weigert echter. Formeel heeft ze inderdaad nooit deel uitgemaakt van het verzet, maar het feit dat ze voor de onderscheiding in aanmerking kwam, wijst erop dat ze zich ook op dit vlak verdienstelijk heeft gemaakt.

In mei 1940 wordt Madeleine aangesteld als gedelegeerd technisch coördinator van de sociale diensten in het kanton Ivry. In deze hoedanigheid wordt ze de facto lid van de gemeenteraad. Ze geeft ook les aan sociaal assistenten uit de omgeving. De dienstverlening in Ivry is blijkbaar toonaangevend en werkt inspi-

rend. Het feit dat Madeleine zich in alles wat ze doet als christen manifesteert is duidelijk geen probleem voor de communisten en andersdenkenden die met haar samenwerken.

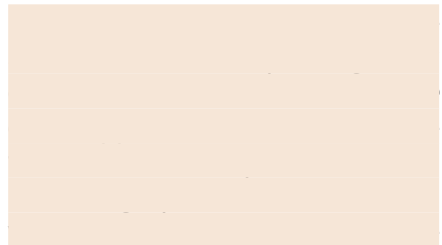
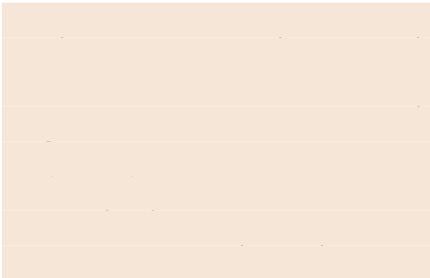
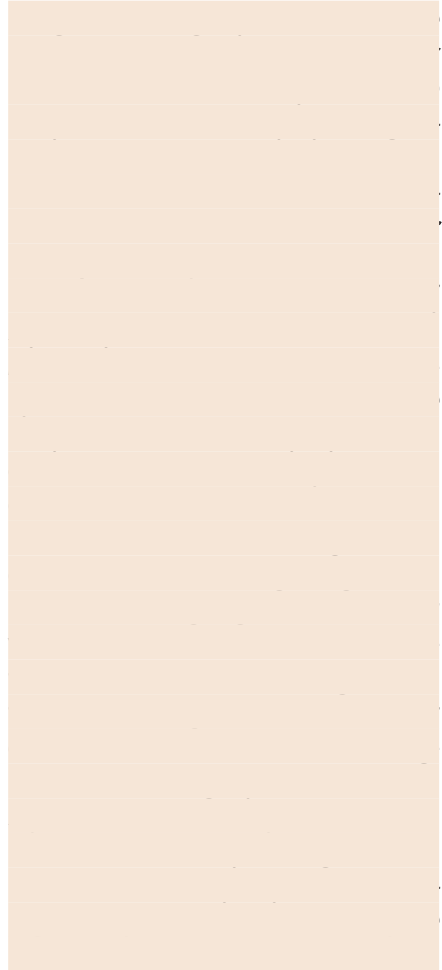
De groep van *La Charité* neemt ook nieuwe sociale initiatieven. Zo richten Louise Brunot en H l ne Manuel het *Maison de la Mère* op, waar ateliers worden georganiseerd om vrouwen te leren omgaan met de precaire leefsituatie waarin ze met hun gezin zijn terechtgekomen. Gebruikte kleren en vodden worden gerecupereerd om er nieuwe stukken van te maken. Er is een *Maison de l'Enfant* en een jongerencentrum, en in volkstuinjes worden groenten gekweekt die in de winkels niet meer te krijgen zijn.

ONS DAGELIJKS BROOD

Het is onwaarschijnlijk dat Madeleine in deze context nog de tijd vindt om teksten en rapporten te schrijven. Als antwoord op *Femmes à la maison* waarmee de collaborerende regering van Vichy de vrouw terug naar de haard wil sturen, schrijft zij in 1941 *La femme et la maison*. De brochure, waarvan 13.000 exemplaren worden verspreid, richt zich niet enkel tot sociaal assistenten, maar is een vurig pleidooi om vrou-

wen te overtuigen van de zinvolheid van hun strijd om te overleven. Madeleine blijft overigens in geschriften en tijdens bijeenkomsten de onrustwekkende leefomstandigheden van arbeidersfamilies in Ivry aan de kaak stellen. Onder meer het gebrek aan sanitaire voorzieningen en de 'dodelijk' ongezonde huisvesting, waardoor twee derde van de families lijdt aan tuberculose. Dat het patronaat onverschillig blijft bij zoveel leed, vindt zij onbegrijpelijk en onaanvaardbaar.

Eveneens in 1941 verschijnt *Notre pain quotidien (Ons dagelijks brood)*. In weerwil van het heersende defaitisme van een land en een wereld in oorlog, gaat Madeleine ook hier op zoek naar wat een leven zin geeft en rijk maakt. De tekst is een voorbeeld van gearde spiritualiteit: spiritueel leven is geen dromerige, verheven toestand, maar zit verankerd in het banale dagelijkse leven.

START MISSION DE FRANCE

In oktober 1941 is Madeleine met haar moeder in Lisieux voor een retraite. Als bij toeval ontmoet ze er pater Augros. Hij heeft enkele maanden eerder van kardinaal Suhard en de Franse bisschoppen de opdracht gekregen een nieuw seminarie op te starten in het kader van de *Mission de France*. Het is tot de verantwoordelijken van de Franse Kerk doorgedrongen dat ze het contact met de arbeidersbevolking kwijt is. Ook de voortschrijdende ontkerstening van landelijke gebieden baart grote zorgen. De *Mission de France* moet deze trend ombuigen. Het seminarie van Lisieux is een interdiocesaan initiatief. Het is de bedoeling een nieuw soort priesters op te leiden die tussen en met de mensen gaan meelevens.

De ontmoeting met pater Augros blijft niet zonder gevolgen voor Madeleine. Haar opzet om met *La Charité de Jésus* het evangelie radicaal te beleven werkt inspirerend. Als het seminarie in Lisieux opengaat, zal zij geregeld worden uitgenodigd om lezingen en werksessies te geven. Haar tekst *Nous autres, gens des rues* (zie Golfslag 2019, nr. 2) wordt een basisdocument voor de nieuwe bestuurders en lesgevers, onder wie ook abbé Lorenzo. Het toont aan dat Madeleine een respectabele status heeft verworven voor de kerkelijke overheid, zeker in die tijd toch een exclusief klerikaal en mannelijk bastion.

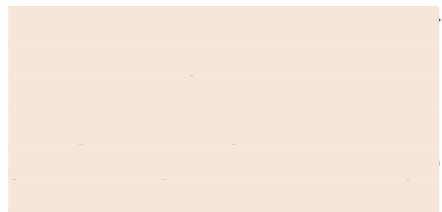
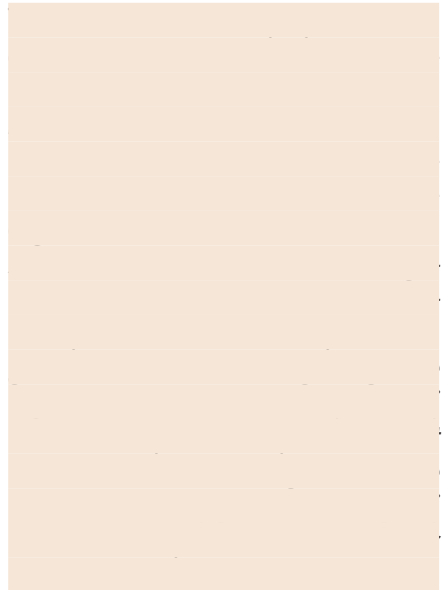
De beweging die met *Mission de France* in gang is gezet, zal snel uitbreiden, vooral als na de oorlog de priesters van de STO (*Service du Travail Obligatoire – Dienst Verplichte Tewerkstelling*) naar huis terugkeren. Zij hebben in de kampen leren samenleven met jonge mensen die alle kerkelijk contact verloren hadden. En in de dokken van Marseille is al enkele jaren een zekere Jacques Loew, dominicaan, actief als priester-arbeider. In 1943 komt hij op bezoek in de *rue Raspail*, samen met twee jonge vrouwen. In de verpauperde wijk *La Cabucelle* trekken ze zich het lot aan van families van migranten die in

de haven van Marseille te werk zijn gesteld. Jacques Loew is onder de indruk van de aanpak van Madeleine. Het klikt tussen die twee. Samen zullen ze in de jaren die volgen, en zeker in de crisisperiode van de jaren 50, voorop gaan in de strijd voor de priester-arbeiders.

MISSIONARISSEN ZONDER BOOT

De bewustwording van het kerkelijk verval in Frankrijk wordt nog aangescherpt door de publicatie in 1943 van *La France, pays de mission?* van de paters Godin en Daniel. Het boek slaat in als een bom. Nu dringt pas echt door hoe erg de situatie is, hoe ganse sectoren van de maatschappij compleet zijn afgesneden van elk contact met het christelijke gedachtegoed. Madeleine kent pater Godin en heeft met hem gesprekken gevoerd over deze problematiek. Het boek van Godin en Daniel is voor haar een aanleiding om de missionaire opdracht van haar eigen gemeenschap duidelijk te omschrijven. In 1943 worden overigens twee nieuwe equipes van *La Charité* geinstalleerd: een in Vernon (departement van de Eure) en een in Cerisiers (departement van de Yonne). *Missionarissen zonder boot* wordt een tekst van 52 handgeschreven pagina's, op de keerzijde van administratieve documenten. Madeleine

spreekt zelf van 'een boekje', maar het zal pas integraal gepubliceerd worden in 2000, bijna veertig jaar na haar dood. Misschien trok de sociologische benadering van Godin en Daniel meer de aandacht dan de spirituele, mystieke invalshoek van Madeleine. Of was het gewoon omdat zij als vrouw meer moeite had om haar stem te laten horen op het publieke forum?

[Redacted text block]

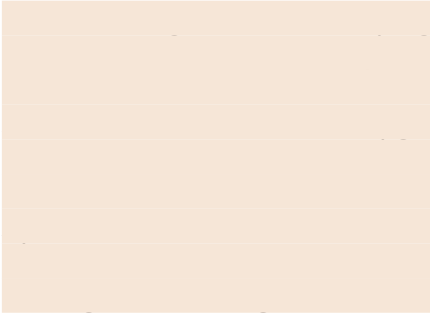
[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

DE BEVRIJDING

In de jaren 1943-1945 wordt het leven er niet makkelijker op voor Madeleine. De oorlogsomstandigheden bemoeilijken de communicatie met de verschillende gemeenschappen van *La Charité*. Er is ook de bezorgdheid om het lot van haar vader in Le Chauxpre. In de omgeving van Musidan voeren weerstanders een ongenadige strijd tegen milities van Pétain. Met vaak weerzinwekkende repressies tot gevolg.

Het goede nieuws komt uit Normandië, waar de geallieerden een onwaarschijnlijk maar succesvol offensief tegen de Duitse bezettingsmacht hebben ontketend. Eind augustus 1944 wordt Parijs bevrijd. De bevolking is euforisch als op 25 augustus de overwinnende troepen over de Champs-Élysées paraderen. Maar in de nacht van 25 op 26 augustus krijgt Ivry totaal onverwacht een ver-

schrikkelijk Duits bombardement te verduren.

De stad ligt in puin als de communisten die 26ste augustus hun verantwoordelijke posten van voor de oorlog terug komen innemen. Een van hen is Venise Gosnat, een communistisch kaderlid die in de oorlog actief is geweest als clandestiene weerstander. Hij zit alleen in zijn bureau op het gemeentehuis als plots op de deur wordt geklopt. Er komt een klein vrouwtje binnen. Hij kent haar niet. Ze stelt zich voor als 'Madeleine Delbrêl, sociaal assistente, technisch verantwoordelijke voor de Préfecture onder de vorige gemeenteraad'. Ze biedt haar diensten aan voor zover hij daarmee akkoord zou gaan. Met één enkele bedoeling, voegt ze er aan toe: 'Het leed van de mensen verlichten.'

Guido CAERTS

Volgende keer:

Ontslag Madeleine uit publieke functies – Het twaalfde jaar: herbronning en doorstart La Charité de Jésus – Grenzeloze solidariteit – Conflict priester-arbeiders – Welk statuut voor La Charité? – Nieuwe perspectieven – De les van Ivry